

3. KAMBIYO SENETLERİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bu dersimizde Kambiyo Senetleri ile ilgili kavramlar anlatılacaktır. Kambiyo senetlerinin özellikleri, nitelikleri ve çeşitleri açıklanmaktadır.

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1. Ticari hayatta, elde nakit olmaksızın yapılacak satın alma işlemlerinde, satın alma aracı olarak kullanılacak ne gibi kıymetli evrak kullanılabilir?**
- 2. Kanunen emre yazılı olarak düzenlenen kıymetli evrakın diğer kişilere devri mümkün müdür?**
- 3. Bir kıymetli evrak (çek, senet, poliçe vb.) bankalara teminat olarak verilebilir mi?**

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemi

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Kambiyo Senetleri	Ekonomik ve Ticari işlemlerde uygulanacak olan Kambiyo Senetleri ile ilgili kavramları öğrenilir.	Metinler, tablolar ve uygulamalarla kolay anlaşılması sağlanacaktır.

Anahtar Kavramlar

- . **Çek**
- . **Senet**
- . **Polıçe**
- . **Ciro**
- . **Bono**
- . **Keşide**
- . **Arbitraj**
- . **Reeskont**

3. GİRİŞ

3. KAMBIYO SENETLERİ

Kambiyo senetleri, Türk Ticaret Kanunu'nda özel olarak düzenlenmiştir. Ekonomik alanda çok işlem ve etki gören, kıymetli evrakın tüm özelliklerini taşıyan ve uygulamada en yaygın kullanılan senet çeşitleridir.

3. KAMBIYO SENETLERİ

3.1 Tanım:

Kambiyo Senetleri, kıymetli evrakın tüm özelliklerini taşıyan ve uygulamada en yaygın kullanılan evrak çeşididir. Kanunen emre yazılı olarak düzenlenen, içerdikleri hak bakımından mutlaka bir para alacağını konu edinen, ekonomik alanda çok işlem ve etki gören, önemi göz önüne alınarak Türk Ticaret Kanunu'nda özel olarak düzenlenmiştir.

3.2 Kambiyo Senetlerinin Özellikleri:

- a. Bir alacak hakkını içerir
- b. Uluslararası bir nitelik taşır
- c. Bir borç ilişkisini kurucu niteliktedir
- d. İmzaların ve beyanların bağımsızlığı ilkesi geçerlidir
- e. Ödenmesi için senedin ibrazı gereklidir
- f. Gerekli şekil şartlarına uygun olmalıdır
- g. Emre yazılı senetlerdir
- h. Senedi imzalayanlar, kefil sıfatı ile imzalamış olsalar dahi, Müteselsil borçlu durumundadırlar.

3.3. Kambiyo Senetlerinin Nitelikleri:

- a. Senetlerde mahfuz (saklı) olan hak, senet ile beraber doğar, Senetten önce yoktur
- b. Kanunen emre yazılı senetlerdir
- c. Şekil şartlarına tabidirler
- d. Devir, ödeme, üzerlerine imza atanların hak ve yükümlülükleri,

Hak sahiplerinin haklarını kullanmak için yerine getirmeleri gereken şartlar, söz konusu senetlere bağlı alacakların takibi, zaman aşımı bakımından özel kurallara tabidirler

3.4. Kambiyo Senedi Çeşitleri:

Kambiyo senetleri; çek, poliçe, bono ve senet olarak kabul edilir.

3.4.1. Çek

Çek, genel olarak para dolaşımını kolaylaştıran, hızlandıran, ödeme aracı niteliğinde bir kıymetli evraktır. Türk Ticaret Kanunu'na göre çek, üzerinde yazılı belli tutarda paranın çek hamiline veya belli bir kişiye ya da emrine görüldüğünde ödenmesi konusunda ancak bir banka üzerine keşide edilebilen ve kanunla tespit edildiği şekilde düzenlenen, görüldüğünde ödenecek bir kambiyo senedir.

Çek görüldüğünde ödenecek bir ödeme aracı olmakla birlikte, ülkemizdeki uygulama bir borç senedi gibi vadeli olarak da düzenlenmektedir.

3.4.1.1. Çekin Hukuki Niteliği

Türk Ticaret Kanunu'ndaki hükümlere göre çekin hukuki nitelikleri dört başlıkta toplanabilir.

a. Kıymetli Evrak Niteliği: Çek, kıymetli evrakın özel grubunu oluşturan kambiyo senetlerindedir. Bu nedenle çekte mevcut olan hak, çekten ayrı ileri sürülemez ve başkalarına devredilemez.

b. Havale Niteliği: TTK'na göre çek, belli bir meblağın kayıtsız şartsız havalesini ihtiva eden bir ödeme aracıdır. Özel şekil şartlarına tabidir. Bu koşullara uyulmazsa özelliğini kaybeder.

c. Emre Yazılı Senet Niteliği: Çek kural olarak emre yazılı senettir. Ancak nama veya hamiline olarak da düzenlenebilir.

d. Ödeme Aracı Niteliği: Çek bir ödeme aracıdır ve Damga Vergisi'nden muaftır.

3.4.1.2. Çekin Ekonomik Önemi

Çek kullanımının ülke ekonomisine ve çek kullananlara çeşitli faydaları vardır. Bu faydaları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

- a. Çek, kişinin nakit para taşıma zorunluluğunu ortadan kaldırır
- b. Çek, Nakit paranın kaybolmasını ve/veya çalınmasını önler
- c. Çek, para naklini kolaylaştırır ve nakit hareketlerini sınırlandırır
- d. Çekle ödemelerin geliştiği ülkelerde, kaydi para nakdi paranın yerine geçtiği için, bankaların kasalarında bulundurmaları zorunda oldukları para azalır.

3.4.1.3. Çekte Taraflar

Çekte üç taraf bulunmaktadır. Bunlar;

- a. Çeki düzenleyen (Keşideci)
- b. Çek tutarı kendisine ödenecek olan (Hamil)
- c. Çek tutarını ödeyecek olan banka (Muhatap)

Çekte muhatap olarak sadece banka gösterilebilir.

3.4.1.4. Çekin Unsurları

Çek düzenlenmesi şekil şartlarına tabidir. Belirlenmiş olan şekil şartlarının çekin üzerinde bulunmaması durumunda çek, özelliğini kaybedecektir.

Çekin geçerliliği için zorunlu unsurlar şunlardır;

- a. “Çek” kelimesi
- b. Belirli bir bedel
- c. Çeki ödeyecek kişi (Muhatap)
- d. Çekin ödeme yeri
- e. Çeki keşide tarihi ve yeri
- f. Keşidecinin imzası
- g. Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı
- h. Keşidecinin hesap numarası
- i. Bankaca basılan veya bastırılan T.C.M.B.’nce belirlenen baskı şekline uygun çek yaprağı

3.4.1.5. Yasal Unsurlar Dışında Çeke Yapılabilecek İlaveler

Çek üzerine yapılacak ilavelerle ilgili olarak üç durum söz konusudur.

3.4.1.5.1. Çeke Yazılması Mümkün Olan İlaveler

Aşağıda belirtilen ilaveler çek üzerine yazılabilir ve geçerli olur.

a. “Emre yazılı değildir” veya “ciro edilemez” İlavesi: Çek keşidecisi çeki ciro veya teslim yoluyla devredilmesini istemiyorsa, çek tutarı, ödenecek kişinin ismini yazdıktan sonra, çekin herhangi bir yerine belirtilen bu ifadeleri koyarak çekin devrini engelleyebilir. Böyle kayıt düşülmüş çek, ancak alacağın temliki yoluyla devredilebilir.

b. “Hamiline” İbaresini: Çek keşidecisi çeke yazacağı lehdarın isminin yanı sıra ilave edeceği “hamiline” kaydıyla çeki hamiline çek haline dönüştürebilir.

c. “İkametgah’ ta” Ödeme kaydı: Çek, muhatabın ikametgahında veya başka bir yerde banka tarafından ödenmek üzere keşide edilebileceğinden, çeke bu husus ilave yapılabilir.

d. “Çekin Bir Bankaya Ödeneceği” kaydı (Çizgili Çek): Çekin keşidecisi, çeki üzerine birbirine paralel iki çizgi çekmek suretiyle çeki “çizgili çek” haline getirebilir. Buradaki amaç, çekin güvenliğini arttırmaktır. Bu durumda banka çeki eğer iki çizgi arasında bir banka adı yazılmışsa o bankaya, banka adı belirtilmemişse de tahsilatı isteyecek bankaya ödeyebilir. Bunun dışındaki kişilere ödeme yapamaz.

e. “Hesaben Ödeme” kaydı: Keşideci çekin ön yüzüne “hesaba geçirilecektir” yazarak çekin nakit olarak ödenmesini men edebilir. Bu durumda çek muhatap banka tarafından ancak hesaba alacak kaydı sureti ile ödenebilir.

f. “Çek karşılığının Bloke Edildiği” kaydı: Keşide edilen çekin bankada karşılığının bankada bulunduğunu garanti etmek amacıyla bu kayıt konulabilir. Bloke kaydı, ancak banka tarafından çekin üzerine yazılabilir.

3.4.1.5.2. Çeke Yazılması Durumunda Geçersiz Sayılan İfadeler

a. Kabul Şartı: Çek üzerine yazılmış bir kabul şerhi yazılmamış kabul edilir.

b. Faiz Şartı: Çeke yazılmış olan herhangi bir faiz şartı yazılmamış sayılır.

c. Vade Şartı: Çekler görüldüğünde ödendiğinden yazılacak olan vade şartı yazılmamış sayılır.

3.4.1.5.3. Çeke Yazılması Durumunda Çekin Çek Olma Niteliğini Ortadan Kaldıran İlaveler

a. Kayıtsız Şartsız Havale Niteliği ile Bağdaşmayan İlaveler: TTK’nda sayılanlar dışında çeke yapılan ilavelerin, çekin kayıtsız havale niteliği ile bağdaşmaması halinde çekin çek niteliğini kaldıracağı sonucuna varılacaktır. Örneğin, çekin bedelinin

ödenmesinin belli bir malın teslimi, bir hizmetin yerine getirilmesi gibi şartlara bağlanması ve bunların çekin üzerine yazılması halinde çek geçersiz olacaktır.

b. İkinci Düzenleme Tarihi Yazılması: İkinci bir düzenleme tarihi yazılması çekin yasal unsurlardan birini ortadan kaldıracığından çeki geçersiz kılacaktır.

Yukarıda belirtilen, çekin kayıtsız şartsız havale niteliğini bozan veya ikinci bir düzenleme tarihi yazılması durumunda çekin unsurlarından biri ortadan kalkacağından çek geçersiz hale gelecektir.

3.4.1.6. Çeklerin Düzenlenme (Keşide) Şekilleri

Çekler nama, emre ve hamiline olmak üzere üç şekilde keşide edilebilir. Çekin düzenlenme şekli, çekin kime ve nasıl ödeneceğini ve nasıl devredilebileceğini belirler.

3.4.1.6.1. Nama Yazılı Çekler

Belirli bir kişiye ödenmek üzere düzenlenen, EMRE kaydı içermeyen, ayrıca “emre yazılı değildir,” ciro edilemez” ya da “nama yazılıdır” gibi kayıtlarla emre olmadığını açıkça belirtildiği çeklerdir. Bu tür ciro ile devredilemeyip, yazılı devir beyanı (alacağın temlik) yoluyla devredilebilir.

3.4.1.6.2. Emre yazılı Çekler

“Emre Yazılı” kaydıyla veya bu kayıt olmadan belirli bir kimseye ödenmek üzere düzenlenmiş çeklerdir. Emre kaydı olmadan düzenlenen bir çek de yasa gereği emre yazılı sayılır. Emre yazılı çekler ciro ve teslim yoluyla devredilebilir.

3.4.1.6.3. Hamiline Yazılı Çekler

“Hamiline” kaydı taşıyan ve elinde bulunduran kişiye ödenmek üzere düzenlenmiş çeklerdir. Devredilmesi için çekin fiilen teslim edilmesi yeterlidir, ciro edilmesi mecburiyeti yoktur.

3.4.1.7. Çek Çeşitleri

Çekler kullanım amaçlarına göre farklı şekillerde düzenlenebilir. Bu çeşitleri şöyle sıralayabiliriz;

- a. Keşide Çeki
- b. Çizgili Çek
- c. Bloke Çek

3.4.1.7.1. Keşide Çeki

Banka müşterilerinin para nakli konusundaki isteklerini gerçekleştirmek üzere düzenlenir. Müşteri çeki düzenleteceği şubeye çek tutarını nakit ya da hesaba yatırır. Şube bankanın ödeme yapacağı diğer şubesi üzerine çeki keşide eder. Keşide çekleri nama yazılı olarak düzenlenir. Ciro edilerek devredilemezler.

3.4.1.7.2. Çizgili Çek

Çizgili çek, çekin ön yüzüne paralel iki çizgi çekmekle yapılır. Çizgi çekmekteki amaç, çek tutarının yanlışlıkla başka bir şahsa ödenmesini önlemek ve güvenliği arttırmaktır. Çizgili çek sadece bankalara veya bankanın müşterisine ödenir. Çizgilerin çekin arka yüzüne çekilmesi aynı sonuçları doğurmaz.

3.4.1.7.3. Bloke Çek

Çekin karşılığının bankada mevcut olduğunun garanti edilmesi amacıyla çek üzerine bloke kaydı konulabilir. Uygulamada genellikle resmi daire ve kuruluşlar adına yapılan çekler bloke edilmektedir.

3.4.1.8. Ciro

Ciro, emre yazılı kıymetli evraktan doğan hakların bir başka kişiye devretmesi için hamilin yazıp imzaladığı bir beyandır. Ciroda, ciro eden muhataba ödeme yetkisi, ciro edilene kabz yetkisi vermektedir.

3.4.1.8.1. Cironun Şartları

Cironun geçerli olması için bazı şartları taşıması gerekir. Şartları şöyle sıralayabiliriz;

- a. Cironun çek veya alonj üzerine yazılması ve ciroyu yapan (Ciranta) tarafından el yazısı ile imzalanması gerekir. İmza atamayan kişiler çek ciro edemezler.
- b. Ciro kayıtsız şartsız olmak zorundadır. Çek üzerinde aksine hüküm bulunursa yazılmamış sayılır. Ancak ciranta çekin tekrar ciro edilmesini yasaklayabilir.
- c. Kısmi ciro yapılamaz. Çek üzerinde belirtilmiş tutarın tamamı için ciro yapılabilir.
- d. Muhatap banka lehine ciro yapılamaz. Muhatap banka çeki tekrar ciro edemez

3.4.1.8.2. Ciro Şekilleri

Ciroları, cironun yapılış amacına göre ve şekline göre cirolar olarak iki bölüme ayırabiliriz.

Amacına göre cirolar;

- a. Temlik Ciro,
- b. Rehin Ciro
- c. Tahsil Ciro

Şekline göre cirolar;

- a. Beyaz Ciro
- b. Tam Ciro

3.4.1.9. Çeklerde İbraz Süresi

Çek görüldüğünde ödenir. Çekte vade yoktur. Düzenlenen bir çekin keşide ve ödeme yerleri göz önünde tutularak, TTK, çekler için ibraz süreleri tayin etmiştir.

İbraz süreleri, çekte keşide günü olarak belirtilen tarihten başlamak üzere;

- a. Çek düzenlendiği yerde ödenecekse 10 gün,
- b. Düzenlendiği yerden başka bir yerde (Belediye sınırları dışında) ödenecek çeklerde 1 ay
- c. Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek şayet ödeme yeri ile aynı, düzenleme yeri ile aynı kıtada ise 1 ay, ayrı kıtalarda ise 3 aydır.

3.4.1.9.1. Çek Hamilinin Müracaat Hakları

Çek keşide edene, çek hamilinin müracaat hakkı, çekin ödenmemesi halinde süresi içinde bu hususun çekin üzerine yazılmasına bağlıdır. Aksi takdirde, çek keşidecisi çekten ötürü borçlu olmayacaktır.

Süresi içinde ibraz edildiği halde karşılığı olmayan çekin, muhatap bankaca arkası yazılması gerekir. Ancak bu durumda çek hamili, cirantalar, keşideci ve diğer borçlularına karşı müracaat haklarını kullanabilir. TTK' da belirtilmiştir.

3.4.1.9.2. Çeklerde İbraz Süresinin Geçmesi

Çek ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmediği takdirde hamil, keşideci ve cirantalara karşı müracaat hakkını kaybeder.

Çek ibraz süresinin bitiminden sonra ciro yoluyla devredilemez. Bu sürenin bitiminden sonra yapılan ciro alacağın temliki sayılır (TTK belirtilmiştir).

İbraz süresi geçtikten sonra, çekten cayma talimatı yok ise, banka çek bedelini ödeyip ödememekte serbesttir.

3.4.1.10. Çekten Cayma

İbraz süresi içinde, keşidecinin çekten cayması, yani bankayı ödemededen yasaklaması mümkün değildir. İbraz süresi içinde bir çekten cayma, ancak çekin keşidecinin rızası dışında (çalınma, kaybolma vb..) elinden çıkmış olması durumunda mümkündür.

İbraz süresi geçtikten sonra, çek keşidecisi çekten cayma hakkına sahiptir. Eğer çekten cayılmamışsa banka zaman aşımı süresi içinde ibraz edilen çeki ödeyebilir.

3.4.1.11. Ödemedен Men

Keşideci, çekin, kendisinin veya üçüncü bir kişinin elinden rızası olmaksızın çıktığını iddia ederek muhatap bankayı, çeki ödemedен men edebilir. Çek keşidecisinin veya hamilinin elinden rızası olmaksızın çıktığı durumlar; “a.çalınma, b. kaybolma, c. zorla imzalatma, d. zorla alınma.”

Ödemedен men talimatı, kesinlikle yazılı, tarih ve keşideci imzasına sahip olmalıdır.

3.4.1.12. Çekte Zaman Aşımı

Çeklerde kişilerin talep haklarının zaman aşımına uğrayacağı yasal süre Türk Ticaret Kanunu’nda belirtilmiştir.

Çeklerde zaman aşımı genel olarak 6 aydır. Bununla birlikte zaman aşımının başlangıç tarihleri, hak ve borç sahipleri ile doğuş nedenlerine göre değişiklik gösterirler. Bunlar;

a. Son hamilin, cirantalarla, keşideci ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren 6 ay geçmekle zaman aşımına uğrar. İbraz süresinin hesaplanmasında keşide günü dahil edilmez.

b. Çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvuru hakları, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren 6 ay geçmekle zaman aşımına uğrar.

3.4.1.13 Çek Hesabının Açılması

5941 sayılı Çek Kanunu ile bankaların, çek karnesi talep eden, çek hesabı açtırmak isteyen müşterilerinin yasaklı olup olmadığını araştırmaları gerektiği ve ayrıca başvuru sahibinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde soruşturma ve özen göstermeleri ön görülmüştür.

Bankalar tarafından bastırılan çek defterinin, her bir yaprağına çek hesabının numarası, çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı, çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası yazılır. Çek tüzel kişi adına düzenleniyorsa, tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadı düzenlenen çek üzerine açıkça yazılır.

3.4.1.14. Çekin Ödenmesi

Çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde, hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödeme yapılacaktır. Çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiğinde ise, çek ibraz edildiği şube tarafından karşılığı sorulmak sureti ile ödenecektir.

3.4.1.14.1. Çek Ödenirken Dikkat Edilecek Hususlar

Çek tahsil edilmek üzere şubeye ibraz edildiğinde, şubedeki ilgili görevlilerce öncelikle bazı kontrollerin yapılıp, çekin ödenmesine ondan sonra geçilmesi gerekir. Bir hataya yol açmamak için öncelikle çekte aşağıdaki kontroller yapılır;

- a. Çekin zorunlu unsurlarının tam olup olmadığı,
- b. Çek üzerinde silinti, kazıntı, tahrifat olup olmadığı,
- c. Rakam ve yazı ile yazılan meblağın aynı olup olmadığı,
- d. Keşideci imzasının doğruluğu,

Kontrol edildikten sonra, çekin karşılığının olup olmadığı kontrol edilerek, karşılığı olan çekler ödenir.

Çek tutarının yazı ve rakamla yazılmış şekillerinin birbirinden farklı olması halinde, yazılı olan tutar geçerlidir.

3.4.1.14.2. Hamiline Yazılı Çeklerin Ödenmesi

Hamiline yazılı olan çek, çekle ilgili hesabın bulunduğu şubeye ibraz edildiğinde, öncelikle keşidecinin imzası gerektiği şekillerde kontrol edilir, sonra çeki ibraz eden kişinin kimlik tespiti yapıldıktan sonra çek bedeli ibraz eden kişiye ödenir.

Hamiline yazılı çekin ödenmesi sırasında hamilin imzasının ve kimlik tespitinin yapılması yeni Çek Yasası ile zorunlu hale getirilmiştir.

Çek Kanunu'na göre, hamiline verilecek çekler için ayrı çek hesabı açılması ve hamiline düzenlenecek çek yapraklarının üzerine mutlaka "Hamiline" ibaresi matbu olarak yer almak zorundadır.

(Çek. K.Md. 2-6)

3.4.1.14.3. Emre Yazılı Çeklerin Ödenmesi

Emre yazılı çekler lehtara, ciro varsa son hamiline ödenir. Emre yazılı çek, çekle ilgili hesabın bulunduğu şubeye ibraz edildiğinde, çek keşidecisinin imzası gerekli şekillerde kontrol edilir ve çek bedelini alacak olan şahsın kimlik tespiti yapıldıktan sonra çek bedeli ibraz eden kişiye ödenir.

3.4.1.14.4. Nama Yazılı Çeklerin Ödenmesi

"Emre Yazılı Değildir" ibaresi bulunan (nama yazılı) çekler, lehtara, temlik varsa son hamiline ödenir. Nama yazılı çek, namına çek düzenlenen kişi tarafından ibraz edildi ise, hamilin kimlik tespiti yapıldıktan sonra çek ödenir. Çeki başka biri ibraz ederse, o takdirde yazılı temlik beyanı aranır.

3.4.1.15. Süresi içinde İbraz Edilen Çekin Karşılıksız Olması

Çekin karşılıksız çıkması halinde karşılıksız işlemi, çekin arka yüzüne, bankanın yasal yükümlülüğü düşüldükten sonra kalan miktarın karşılıksız olduğu yazılarak yapılır. Karşılıksız işlemde çek hamilinin çekin arkasını imzalamaktan kaçınması halinde, karşılıksız işlemi yapılmayacaktır. Çek Kanunu Md. 3/4

Muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil, kısmi ödemenin çek hamili tarafından kabul edilmemesi halinde, Karşılıksızdır işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır. İbraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir, ön ve arka yüzün fotokopisi banka tarafından saklanır.

Takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığı belirlenmesi halinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine 15 gün süre ile bloke edilecektir. Takasa verilen çeklerde, bankanın sorumlu olduğu tutar da dâhil olmak üzere kısmi ödeme yapılmayacaktır.

Keşide tarihinden önce ibraz edilen çek kısmen veya tamamen karşılıksız ise, çekin ilk defa ibraz ediliyormuş gibi keşide tarihinde veya ibraz süresi içinde muhatap bankaya tekrar ibrazı halinde karşılığı varsa ödenerek çekin aslı bankada kalacaktır. Çek tamamen veya kısmen karşılıksız ise, bankanın yasal yükümlülüğü düşüldükten sonra kalan miktar için karşılıksız işlemi yapılacaktır. Hamil yasal yükümlülüğün yerine getirilmesini talep ettiği takdirde, banka

azami ödemekle yükümlü olduğu tutar kadar ödemede bulunacak, bu husus ve talebe rağmen ödememe halinde nedeni çekin arkasına yazılacaktır. Çek Kanunu Md. 7/5

3.4.1.15.1 Karşılıksız Çeklerde Muhatap Bankanın Yükümlülükleri

Daha önce de belirtildiği gibi, bankalar, çek hesabı açılması ile ilgili olarak 5941 sayılı Çek Kanunu ile kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirler. Bu yükümlülükler, çek hesabı açtırmak isteyeninin yasaklı olup olmadığının araştırılmasına yöneliktir.

Karşılıksız çek işleminde muhatap banka, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için;

Çek bedeli 1.000 TL veya üzerinde ise 1.000 TL,

Çek bedeli 1.000 TL'nin altında ise çek bedelini, ödemekle yükümlüdür.

Çekin üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren, 5 yıl içinde ibraz edilmemesi halinde, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu sona erecektir.

3.4.1.15.2. Karşılıksız Çek Düzenleyen Keşidecinin Hak ve Yükümlülükleri

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür. Bu kişi adına bankalarda yeni bir çek hesabı açılmaz.

3.4.2. Senet ve Bono

Bir kişinin ödemeye veya yapmaya borçlu olduğu şeyi göstermek amacıyla en az iki kişi arasında düzenlenen kıymetli bir evraktır. Ticari anlamda senet, satılan bir mal veya hizmetin tutarları peşin ödenmeyip, gelecek bir tarihte ödenmesi için düzenlenen bir belgedir.

Bir başka tanım da, belirlenmiş sürenin sonunda üzerinde yazılı miktarda paranın belirli bir kimseye, kuruluşa ödeneceğini belirten kıymetli evraka senet, emre yazılı senet veya bono da denir. Bononun ciro edilebilme özelliği ile nakit gibi kullanılması mümkündür. Bononun şekli, özellikleri ve kullanılışı kanunlarla düzenlenir.

Senette 2 taraf bulunur;

A- Borçlu (Muhatap) : Senet bedelini ödeyecek kişidir.

B- Alacaklı (Lehtar) : Senet bedelini tahsil edecek kişidir.

Tahsil senetleri olarak adlandırılan senetler, Bono veya emre yazılı senet olabileceği gibi, fatura, konşimento, adi makbuz, sigorta poliçesi, ambar veya posta makbuzu olabilir.

Bankalar, ellerindeki senetleri vadesi geldiğinde tahsil etmek isteyen müşterilerine, senetleri tahsil hizmeti de vermektedir. Bu işlemlere aracılık ederken bu hizmeti belli bir komisyon karşılığında verirler.

3.4.2.1. Senedin Unsurları

Senet bir ödeme emridir. Türk Ticaret Kanunu'nda kıymetli evrakın içinde sayılmaktadır. Bu nedenle şekil şartlarına tabidir. Bir senedin geçerli olması için üzerinde;

- a. “Bono” veya “Emre Muharrer Senet” ibaresini taşıması,
- b. Kayıtsız şartsız, belli bir ödeme vadinin ve tutarının bulunması,
- c. Alacaklının isminin yazılı olması,
- d. Vadenin belirtilmesi,
- e. Tanzim tarihinin ve tanzim yerinin belirtilmesi,
- f. Borçlunun ad, adres ve imzası bulunması gerekmektedir.

3.4.2.2. Bankaların Tahsil edilmek Üzere Senet Kabul Etmesi

Tahsil edilecek kambyo senetleri bankaya tahsil cirosuyla ve bir “Senet Teslim Bordrosu” ekinde verilir. Senet teslim bordrosunda;

- a. Senedin protesto edilip edilmeyeceği,
- b. Senet poliçe ise kabule arz edilip edilmeyeceği,
- c. Senet tahsil edildiğinde bedelin müşteriye nasıl ödeneceği gibi hususlarda açık ve kesin müşteri talimatları yer alır.

3.4.2.3. Tahsile Senet Alırken Bankalarca Dikkat Edilmesi Gereken Konular

Senetler, şubede müşteriden şube yetkililerince teslim alınır. Tahsile alınan senetlerin TTK 668. maddesinde belirtilen şekil şartlarını taşıması gerektiği için şube yetkilisi senetleri teslim alırken, teslim bordrosu ile senetleri karşılaştırarak şekil şartlarının uygunluğunu kontrol ederler.

3.4.2.4. Vadesinde Ödenmeyen Senetlerin Banka Tarafından

Protesto Edilmesi

Tahsil senetleri ancak müşteri talimatı varsa protesto edilebilir. Müşteri protesto talimatı vermişse, ilgili senet vadeyi takip eden “ikinci iş günü” içinde protesto edilmek üzere notere teslim edilir. Vade ve protesto günlerini aşağıdaki gibi gösterilebiliriz;

Vade Günü Protesto Günü

Salı Perşembe

Çarşamba Cuma

Perşembe Pazartesi

Cuma Salı

Cumartesi Çarşamba

Pazar Çarşamba

Pazartesi Çarşamba

Tahsile verilmiş olan senetleri, müşteriler her zaman geri isteme hakkına sahiptirler.

3.4.3. Poliçe

Poliçe, belirli bir kişi emrine, diğer kişiye verilen ve ödeme yetkisini kapsayan bir senettir.

Poliçe üç taraflı ilişkiyi düzenleyen bir senettir. Senedi düzenleyen keşideci, bir kişiye borçlu iken, diğerinden alacaktır. Keşideci alacaklı olduğu kişiye hitaben düzenlediği senedi borçlu olduğu kişiye teslim eder. Borçlu senedi kabul ettiğinde, keşideci aradan çekilmiş olur. Borçlu, isterse borcunu keşideciye veya diğer alacaklıya ödemekte serbesttir.

Senedi düzenleyen kişiye keşideci, üçüncü kişiye muhatap, poliçede gösterilmiş olan diğer bir şahsa lehtar denir. Poliçeyi düzenleyen (keşideci), hem muhatapla hem de lehtarla ilişkisi vardır. Keşidecinin muhataptan alacağı lehtara da borcu vardır.

3.4.4. Keşide

Keşide, ödeme emri niteliği taşıyan herhangi bir çek veya poliçenin düzenlenerek imzalanması ve muhataba ibraz edilmek üzere lehtara ve hamile verilmesidir.

3.4.5. Arbitraj

Farklı ülkelerin piyasalarında kote edilen (tutulan-hesaplanan) döviz kurları arasındaki farklılıktan yararlanarak kazanç sağlamak amacıyla bir paranın, ucuz olduğu piyasadan alınıp, pahalı olduğu piyasalara satılması işlemidir.

Arbitraj denildiğinde kambiyo arbitrajı ilk akla gelen yöntemdir. Teorik olarak iyi işleyen piyasalarda fiyat farklarının yaşanmaması gerekir. Çünkü olması gereken fiyat, kısa sürede belli bir noktada arz ve talebe bağlı olarak kendiliğinden oluşur.

Hele ki küreselleşen finansal sistemde bu beklenen bir olaydır. Ancak günümüzde sistem bu şekilde işlemektedir. Arbitraj işlemi ile sağlanan kar marjı genelde düşük kalmaktadır. Çünkü bankalar bu işlemlere çok rağbet ettiklerinden, çeşitli piyasaların kurları, arbitraj işlemleri sonucu birbirine yaklaşmakta, aradaki fark çoğunlukla ulaşım giderlerini karşılayacak düzeylere inmektedir.

Bu bakımdan arbitraj işleminden önemli ölçüde kar sağlanabilmesi, işlemin büyük ölçeklerde yapılmasına bağlıdır. Ancak bu da, arbitraj işleminin riskini arttırır.

3.4.6. Reeskont

Aktif ve pasifteki hesapların üzerinde gerçekleştirilen gelir ya da giderlerin dönemselleştirilmesi işlemidir. Yapılan kayıt bir sonraki iş günü tersi yapılarak iptal edilir.

İki tür reeskont işlemi bulunmaktadır;

- a) Faiz reeskontları
- b) Diğer reeskonlar

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde, kıymetli evrakın tüm özelliklerini, niteliklerini, çek çeşitlerini, çekte ciro ve ciro çeşitlerinin tanımlamalarını ve uygulamalarını öğrendik.